

ДИСКУСІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Н. В. МИХАЙЛОВА, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. У статті розглянуто підходи до розподілу прибутку підприємств, висвітлена роль прибутку в ринковій економіці.

Ключові слова: прибуток, чистий прибуток, управління прибутком, розподіл прибутку підприємства, принципи розподілу прибутку.

В умовах стабілізації ринкових відносин і формування реальної самостійності підприємств прибуток має новий зміст, оскільки він є не тільки основним джерелом розвитку господарської діяльності будь-якого підприємства, але й стимулом його діяльності.

Прибуток як одна з найважливіших економічних категорій, що відображає позитивний фінансовий результат, є головною метою та критерієм ефективної діяльності підприємства, безпосередньо впливає на його фінансовий стан і є основним джерелом забезпечення фінансування внутрішніх потреб і подальшого його розвитку.

Роль прибутку підприємства в ринковій економіці можна сформулювати такі:

- прибуток є головною метою підприємницької діяльності і основним спонукальним мотивом здійснення господарської діяльності;
- прибуток створює базу економічного розвитку суспільства загалом;
- прибуток є основним критерієм оцінки ефективності діяльності підприємства і захисним механізмом від загрози банкрутства;
- прибуток є основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства, які забезпечують його розвиток;
- прибуток є головним джерелом зростання вартості підприємства;
- прибуток підприємства є важливим джерелом задоволення соціальних потреб суспільства.

Отже, прибуток як економічний показник дає змогу поєднувати економічні інтереси держави, підприємства, як господарюючого суб'єкта, працівників і власників підприємства.

Значна роль прибутку в розвитку підприємств, у забезпеченні інтересів його власників і персоналу, а також держави визначають необхідність дослідження питань ефективного управління прибутком, а саме його розподілом і використанням.

Питання щодо формування, використання й ефективного управління прибутком підприємства досліджували науковці України і зарубіжжя, зокрема: І. О. Бланк, Є. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, Б. В. Данилишин, А. М. Ковальова, Л. А. Костирко, Г. П. Крамаренко, М. К. Коробов, Л. А. Лігоненко, А. Р. Мазаракі, С. В. Мочерний, Л. Р. Омелянович, А. М. Поддєрьогін, Г. В. Савицька, Р. В. Сайфулін, Р. А. Фатхутдинов, Н. А. Ушаков, Н. В. Чумаченко, А. Р. Шермет. Як за минулих часів, так і в період сьогоденних ринкових перетворень, ці проблеми залишаються актуальними і не до кінця вирішеними, особливо питання щодо розподілу прибутку підприємств мають несистемний і частковий характер і підлягають подальшому глибокому дослідженню.

Мета статті – проаналізувати основні підходи до розподілу прибутку підприємств.

Найважливішою фінансовою категорією, яка відображає успіх підприємства, є позитив-

ний фінансовий результат діяльності – прибуток. Величина прибутку підприємства впливає на формування фінансових ресурсів підприємства; збільшення ринкової вартості підприємства; ефективність виробничої діяльності підприємства; економічний розвиток держави.

На перший погляд, проста економічна категорія характеризується багатоаспектністю сутнісних сторін, а також різноманіттям форм, у яких вона постає. З огляду на це, й досі немає однозначного трактування сутності прибутку та методики його визначення. На думку Г.О. Крамаренка, О. Є. Чорної, прибуток – це чистий дохід бізнесмена на вкладений капітал, винагорода за ризик підприємницької діяльності, що є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення своєї діяльності [6].

Г. Г. Кірейцев вважає, що прибуток – найважливіша фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва, і в кінцевому підсумку свідчить про рівень і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості [10].

В. Б. Клевець у дисертаційній роботі дійшла висновку, що прибуток, як економічна категорія, охоплює широке коло суспільних відносин, які пов'язані з утворенням, розподілом і використанням додаткового продукту, що віддзеркалюється у відносинах між підприємством, з одного боку, і робітниками, підприємствами та державою, з іншого боку [5].

А. М. Поддєрьогін пропонує розглядати прибуток у трьох аспектах:

- прибуток як вираження результату фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та винагорода за підприємницький ризик;
- прибуток як вираження ефективності управління операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю суб'єкта господарювання;
- прибуток як джерело самофінансування підприємства [12].

У найбільш узагальненому вигляді поняття «прибуток» розкриває І. А. Бланк: «Прибуток являє собою виражений у грошовій формі чис-

тий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, він є різницею між сукупними доходами і сукупними витратами у процесі здійснення цієї діяльності» [3]. В цьому визначенні автор додатково врахував фактор ризику, характерний для усіх без винятку господарюючих суб'єктів, що функціонують в сучасних умовах господарювання. Низький ризик пов'язаний із низькими доходами, і, навпаки, зростання ризику виправдано тільки у тому разі, якщо воно компенсується зростанням дохідності господарської діяльності.

Теоретично прибуток у трансформаційний період є об'єктом і інструментом управління, в якому сконцентровано інтереси майже всіх суб'єктів економічної діяльності. Він є джерелом фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та держави. Як особливе джерело формування й поповнення фінансових ресурсів підприємницьких структур прибуток із переходом до ринкової економіки є тією частиною грошових заощаджень підприємства, яка сприяє розширенню виробництва та підвищенню добробуту акціонерів. У цьому полягає відтворювальна та стимулювальна функція прибутку.

Як важливий показник оцінки фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, його фінансового стану та перспектив розвитку прибуток є показником ефективності функціонування підприємства загалом і фінансових можливостей держави. Саме тому він виконує контрольну функцію та сигналізує про необхідність заходів щодо зменшення собівартості продукції, нарощування обсягів виробництва, доцільності змін у цінній політиці, розширення асортименту товарів.

Отже, слід відзначити значну роль прибутку в розвитку підприємства та забезпеченні інтересів його власників і персоналу, а також у розвитку всієї держави. Тому важливим завданням є ефективне управління прибутком підприємств.

Одним із напрямів управління прибутком підприємства є забезпечення ефективного його розподілу. Розподіл прибутку – це важливий економічний важіль, що забезпечує гармо-

нізацію економічних інтересів держави, підприємства як господарюючого суб'єкта ринку, його трудового колективу.

Реалізація головної мети управління прибутком підприємства потребує визначення конкретних завдань за напрямками його розподілу та використання. Основними завданнями управління розподілом прибутку підприємства є:

- забезпечення повного й ефективного використання власних інвестиційних ресурсів;
- забезпечення ефективного використання прибутку, що спрямований на матеріальне стимулювання найманого персоналу;
- забезпечення повного й ефективного використання прибутку, що спрямований на соціальний розвиток колективу підприємства.

Порядок розподілу прибутку підприємства залежить від чинного законодавства, яке регулює взаємовідносини підприємства з бюджетом, формами власності й організаційно-правовим статусом підприємства, але головна вимога зводиться до того, щоб органічно поєднувались інтереси підприємства, суспільства загалом і конкретних працівників. Реалізація цієї вимоги зумовлює основні принципи розподілу та використання прибутку:

- першочергове виконання фінансових зобов'язань перед суспільством в особі держави;
- максимальне забезпечення за рахунок прибутку потреб розширеного відтворення;
- використання прибутку на матеріальне стимулювання працівників;
- використання прибутку на задоволення соціально-культурних потреб.

Вивчення наукових доробок вітчизняних і зарубіжних досліджень з питань управління розподілом прибутку підприємств вказує на те, що існують різні підходи до визначення об'єкта цього розподілу. Одні економісти вважають, що об'єктом розподілу прибутку підприємства є його балансний прибуток. Наприклад, М. М. Бердар вважає, що розрахований загальний прибуток суб'єкта господарювання підлягає розподілу. При цьому слід забезпечувати як формування доходу держави, так і покриття потреб підприємств з розширення виробництва, матеріального стиму-

лювання працівників і вирішення соціальних питань [2]. Підтримує таку думку й В. В. Хачатрян, мотивуючи такий підхід таким:

- визначення об'єктом розподілу чистого прибутку підприємств будь-якої форми економічної діяльності виключає із розподільчого процесу такий важливий економічний суб'єкт як держава, що протирічить основним принципам сучасної економічної теорії з питань побудови економічних взаємовідносин між державою і бізнесом;
- сума податкових платежів, що сплачує підприємство зі свого прибутку, не є константою, а варіює залежно від його податкової політики; визначаючи об'єктом розподілу прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, а не чистий прибуток, у механізм розподілу прибутку автоматично включаються і важелі цього напрямку менеджменту підприємства, що дозволяє більш комплексно формувати процес управління розподілом прибутку [13].

Інша група економістів вбачає об'єктом розподілу чистий прибуток. Наприклад, О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук стверджують, що на підприємстві розподілу підлягає чистий прибуток, тобто прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів [7]. О. Д. Данилов розглядає розподіл чистого прибутку за трьома напрямками:

- на користь держави;
- на користь підприємства;
- на користь власників [4].

На думку Г. М. Азаренкової, розподіл чистого прибутку – один із напрямів внутрішньо-фірмового планування, значення якого в ринкових умовах зростає [1].

Розглядаючи особливості управління прибутком підприємства в сучасних умовах, Т. Ю. Тищенко виокремлює фактори розподілу та використання прибутку. Фактори розподілу складаються із платежів обов'язкового характеру до бюджету й позабюджетних фондів, до банківських і страхових фондів, платежів добровільного характеру, включаючи благодійні фонди, спрямування прибутку до фондів грошових коштів, що створюються на підприємствах.

Фактори використання відносяться тільки до того прибутку, що залишається на підприємстві. Вони включають такі напрями: споживання, накопичення, соціальний розвиток, капітальні й фінансові вкладення, покриття збитків та інших витрат [9].

Цілком погоджуємося з авторами підручників [8, 11], які у розподілі прибутку виокремлюють два етапи. Перший етап – це розподіл загального прибутку. Отриманий підприємством прибуток направляється на виплату податків і обов'язкових платежів, що сплачуються з прибутку, і на утворення чистого прибутку. Велике значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів підприємницької діяльності, яка реалізується в сумі податків, що сплачуються за рахунок прибутку, у визначенні ставок оподаткування тощо.

Другий етап – це розподіл і використання чистого прибутку. Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, використовується для матеріального заохочення і соціального розвитку, формування резервного фонду, фондів комерційного ризику, виробничого розвитку, виплати дивідендів, поповнення інших фондів, що формуються за рішенням підприємства.

Принципове значення в розподілі чистого прибутку підприємства має досягнення оптимального співвідношення між фондом нагромадження (споживання) та фондом споживання. Іншими словами, система розподілу прибутку повинна забезпечити фінансовими ресурсами потреби розширеного відтворення підприємства на основі встановлення оптимального співвідношення між засобами, що направляються на споживання і накопичення.

Прибуток є кінцевим результатом, який створює підприємству фінансові ресурси, що необхідні для розширення його діяльності, формування його сталості і конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг. Саме на основі одержаного прибутку підприємство виконує свої функції, спрямовуючи кошти на власний розвиток, на соціальні потреби, у фонд матеріального заохочення та на інші цілі.

В умовах ринку механізм розподілу прибутку має велике значення. У ньому відображається ефективність господарської діяльнос-

ті, від нього залежить дієвість господарської самостійності й самофінансування. Від досконалості форм і методів розподілу прибутку залежить зацікавленість підприємств і окремих працівників у постійному зростанні й удосконаленні діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – К. : Знання – Прес, 2009. – 299 с.
Azarenkova G. M. Finansy pidpriemstv : navch. posib. / G. M. Azarenkova, T. M. Zhuravel, R. M. Myhailenko. – K. : Znannia – Pres, 2009. – 299 s.
2. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / М. М. Бердар. – К. : Центр учб. лі-ри, 2010. – 352 с.
Berdar M. M. Finansy pidpriemstv : navch. posib. / M. M. Berdar. – K. : Tsentr uchb. l-ry, 2010. – 352 s.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учеб. курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2004. – 528 с.
Blank I. A. Finansovyi menedzhment : ucheb. kurs / I. A. Blank. – K. : Nika-Tsentr, Elga, 2004. – 528 s.
4. Данилов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / О. Д. Данилов, Т. В. Паєнтко. – К. : КНТ, 2009. – 272 с.
Danylov O. D. Finansy pidpriemstv u zapytanniah i vidpovidiah : navch. posib. / O. D. Danylov, T. V. Paientko. – K. : KNT, 2009. – 272 s.
5. Клевец В. Б. Формування фінансових результатів у молокопродуктовому підкомплексі АПК : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.07.02 / В. Б. Клевец ; Держ. агрокол. ун-т. – Житомир, 2004. – 20 с.
Klevets V. B. Formuvannia finansovyh rezultativ u molokoproduktovomu pidkompleksli APK : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : 08.07.02 / V. B. Klevets ; Derzh. agroekol. un-t. – Zhytomir, 2004. – 20 s.

6. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 392 с.
- Kramarenko G. O. Finansovyi analiz : pidruchnyk / G. O. Kramarenko, O. Ye. Chorna. – K. : Tsentr uchb. l-ry, 2008. – 392 s.
7. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. О. Непочатенко, Н. Ю. Мельничук. – К. : Центр навч. л-ри, 2013. – 504 с.
- Nepochatenko O. O. Finansy pidpriemstv : navch. posib. / O. O. Nepochatenko, N. Yu. Melnychuk. – K. : Tsentr navch. l-ry, 2013. – 504 s.
8. Політична економія : підручник / [Федоренко В. Г., Діденко О. М., Руженський М. М., Іткін О. Ф.] ; за наук. ред. В. Г. Федоренка. – К. : Алерта, 2008. – 487 с.
- Politychna ekonomiiia : pidruchnyk / [Fedorenko V. G., Didenko O. M., Ruzhenskyi M. M., Itkin O. F.] ; za nauk. red. V. G. Fedorenka. – K. : Alerta, 2008. – 487 s.
9. Тищенко Т. Ю. Особливості управління прибутком підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Тищенко Т. Ю. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NMIV_2013/Economics/10_131244.doc.htm. – Назва з екрана.
- Tyshchenko T. Yu. Osoblyvosti upravlinnia prybutkom pidpriemstva v suchasnyh umovah [Elektronnyi resurs] / Tyshchenko T. Yu. – Rezhim dostupu: http://www.rusnauka.com/8_NMIV_2013/Economics/10_131244.doc.htm. – Nazva z ekrana.
10. Фінанси підприємств : навч. посіб. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
- Finansy pidpriemstv : navch. posib. / za red. prof. G. G. Kireitseva. – K. : TsUL, 2002. – 268 s.
11. Фінанси підприємств : підручник / [Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та ін.] ; кер. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – Восьме вид., перероб і допов. – К. : КНЕУ, 2013. – 519 с.
- Finansy pidpriemstv : pidruchnyk / [Poddierogin A. M., Bilyk M. D., Buryiak L. D. ta in.] ; ker. avt. i nauk. red. prof. A. M. Poddierogin. – Vosme vyd., pererob i dopov. – K. : KNEU, 2013. – 519 s.
12. Фінансовий менеджмент : підручник / за ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2005. – 535 с.
- Finansovyi menedzhment : pidruchnyk / za red. prof. A. M. Poddierogina. – K. : KNEU, 2005. – 535 s.
13. Хачатрян В. В. Удосконалення розподілу прибутку торговельних підприємств / В. В. Хачатрян // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – С. 62–64.
- Hachatrian V. V. Udoskonalennia rozpodilu prybutku torgovelynyh pidpriemstv / V. V. Hachatrian // Visnyk Hmelnytskogo natsionalnogo universytetu. – 2011. – № 3. – S. 62–64.

Н. В. Михайлова, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). Дискуссионные подходы к распределению прибыли предприятий.

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к распределению прибыли предприятий, освещена роль прибыли в рыночной экономике.

Ключевые слова: прибыль, чистая прибыль, управление прибылью, распределение прибыли предприятия, принципы распределения прибыли.

N. V. Mikhailova, Cand. Eco. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). Discussion approaches to distribution of profits of enterprises.

Summary. The article considers approaches to distribution of profits of enterprises, highlight the role of profit in a market economy.

Keywords: profit, net profit, profit management, distribution of profit of the enterprise, the principles of profit distribution.